

Katarzyna Giereło-Klimaszewska

Wyższa Szkoła Bankowa, Wrocław

ORCID 0000-0001-9601-8325

Oligarchizacja mediów w Czechach na przykładzie koncernu Mafra Andreja Babiša

Znalazłem się w sytuacji, w której media kłamały, ja składałem pozwy o ochronę dóbr osobistych, a prawo czy prawda nigdy nie były po mojej stronie. Kupiłem media, by pisać prawdę – Andrej Babiš¹

Wstęp

Ostatnie pięć lat to w Republice Czeskiej czas intensywnej zmian na rynku mediów. Jest to związane ze zmianą ich własności, ale i z przemianami społeczno-politycznymi skutkującymi zmianą władzy oraz coraz bardziej widocznym zjawiskiem oligarchizacji i instrumentalizacji środków masowego przekazu.

Zjawisko oligarchizacji, opisane ponad wiek temu przez Roberta Michelsa jako „żelazne prawo oligarchii”, rozumiane jest jako zagrożenie dla demokracji, charakteryzujące się zainteresowaniem realizacją jedynie własnych celów, jakimi są zdobycie i utrzymanie władzy (Michels 2005: 365). Oznacza to zawłaszczanie wielu sfer życia publicznego poprzez tworzenie hierarchicznego układu zależności, gdzie przywódcy partyjni, razem z elitami politycznymi, kierują się jedynie własnym interesem, czyniąc z demokracji fasadę. Współcześnie jest to też poszerzanie wpływów w mediach, by mieć jak największy wpływ na opinię publiczną. Wiąże się to bezpośrednio z upolitycznieniem mediów – ich stronniczością – co jest wyrazem dużego stopnia paralelizmu politycznego (Hallin, Mancini 2007: 21, 28–29). Obserwując przemiany na rynku medialnym w Czechach i działania Andreja Babiša w dziennikach koncernu Mafra można stwierdzić, że proces oligarchizacji jest coraz bardziej zaawansowany, dlatego będzie to temat poniższego tekstu.

W odniesieniu do oligarchizacji, definicję Michelsa można uzupełnić o typologię upartyjnienia J. Blumlera i M. Gurevitcha (zob. Dobek-Ostrowska 2010: 20–22). System funkcjonujący dotychczas w Czechach można było zaliczać do drugiego poziomu upartyjnienia, gdzie nie było formalnych związków mediów ze światem

1 Takie słowa wypowiedział biznesmen zaraz po zakupie koncernu Mafra (Pałata 2018).

polityki, a jedynie sympatia i lojalność wobec określonej opcji politycznej. Po 2013 r. system zaczął zmieniać się i dziś można stwierdzić, że istnieje najwyższy poziom upartyjnienia, gdzie występują bezpośrednie, formalne związki właścicieli mediów z polityką. Najbardziej jaskrawym przykładem tych procesów jest właśnie Andrej Babiš i jego koncern Mafra, którego media stanowczo faworyzują, tworząc fałszywy obraz informacji na jego temat, co jest jawnym łamaniem zasady obiektywizmu dziennikarskiego. Dlatego w przypadku działania mediów Mafry i ich wpływu na system medialny i polityczny, można uznać, że zmierza on ku pierwszemu poziomowi upartyjnienia, czyli sytuacji, gdy media są własnością lidera partii i aktor polityczny jest bezpośrednio zaangażowany w zarządzanie, finansowanie oraz tworzenie treści.

Podobnie jak w innych krajach, w ostatnich latach na rynku politycznym Czech występuje nasilone zjawisko personalizacji polityki i wzmocnienie pozycji politycznego lidera. Początkowo były to osobowości wywodzące się z establishmentu, takie jak np. Karel Schwarzenberg i jego ugrupowanie TOP 09, jednak nie były to postaci tak silnie oddziaływujące poza sferę polityki. Wraz ze wzrastającą nieufnością do tradycyjnych partii politycznych, problemami społecznymi i gospodarczymi pojawiły się nowe ugrupowania, osoby² i sposoby formułowania oferty politycznej. Przykład ugrupowania ANO 2011 Andreja Babiša pokazuje partię silnie spersonalizowaną, opartą głównie na osobie przywódcy i jego wizerunku silnego, charyzmatycznego lidera. Działanie milionera było i jest obliczone na zajęcie dominującą pozycję w polityce, biznesie i mediach. I to mu się dotychczas udaje. Czyni to poprzez sprawowanie kontroli nad mediami w taki sposób, by wpływać na opinię publiczną i realizować swe partykularne interesy. W warstwie politycznej odnosi się to do zdobycia i utrzymywania władzy politycznej, gdzie media stają się przekąźnikiem pożądanym przez nadawcę treści, co jest typową instrumentalizacją mediów (Dobek-Ostrowska 2011: 54–55, 66). To prowadzi do ich jednowymiarowości oraz tracenia przez nie funkcji kontrolnej i reprezentatywnej dla społeczeństwa. Poziom instrumentalizacji mediów przez A. Babiša jest wysoki. Dzieje się to nie tylko poprzez zdobywanie władzy (przede wszystkim politycznej), ale skuteczne jej konsolidowanie, prowadzące do zmniejszenia służebnej roli mediów wobec spraw publicznych na rzecz realizacji interesów politycznych oraz gospodarczych. Trzeba nadmienić, że konsolidowanie wpływów przez czeskiego biznesmena jest realnym zjawiskiem zagrażającym demokracji, ale takie postępowanie nie jest nowością w Europie. Jest ono podobne do tego, co we Włoszech czynił Silvio Berlusconi – będący jednocześnie premierem i biznesmenem mającym m.in. poważne udziały w mediach. Berlusconi, podobnie jak Babiš dążył do zmonopolizowania rynku medialnego, choć w tamtym przypadku chodziło bardziej o media elektroniczne niż prasę. Jednym z przykładów takiego działania jest zaproponowana przez ministra rządu Berlusconiego „ustawa

² Wyróżniającą się postacią, gdy chodzi o zjawisko personalizacji w Czechach, jest Tomio Okamura i jego partia SPD.

Gasparriego” z 2004 r.³ dająca mu szerokie możliwości monopolizowania rynku medialnego poprzez dyskryminację mniejszych organizacji medialnych, utrudnianie wejścia na rynek nowym nadawcom oraz faworyzowanie koncernów⁴. Wydawało się, że włoski premier dopnie swego i dopiero orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości zastopowało wprowadzenie ustawy.

W Europie była to pierwsza tak spektakularna próba przejścia wpływów w mediach przez polityka i biznesmena w jednej osobie. Dziś podobną strategię zastosował A. Babiš głównie w stosunku do prasy⁵ i jest często porównywany do Silvio Berlusconi. Czeski biznesmen jest oligarchą dążącym do zdobycia jak największej władzy, i udało mu się w jednym ręku skupić władzę polityczną, medialną i ekonomiczną.

Zmiany w czeskim systemie medialnym

Dotychczas czeski system medialny uchodził za stabilny i stopień paralelizmu politycznego był dość niski (demokratyczny korporacjonizm) (Hallin, Mancini 2007: 303–304). W 2013 r., po zakończeniu kupna aktywów kapitału zagranicznego przez czeskich biznesmenów – zwłaszcza Ringier Axel Springer przez Daniela Křetínskiego i Patrika Tkáča oraz zakupie Mafry przez Andreja Babiša – zaczęło się to zmieniać. Nowi właściciele wykazują coraz większą aktywność w sferze politycznej, a co się z tym wiąże – pracownicy tych firm są skłonni do podejmowania określonych działań, które wyznaczają w tej sferze ich szefowie. Ma to przełożenie na zmiany w całej branży medialnej, która coraz bardziej traci autonomię i jest związana z polityką. Wzajemne powiązania biznesowo-polityczne zmieniają cechy systemu medialnego. Nadal jest on dualny, z dużą rolą mediów publicznych, ale i w nich próbuje się zdobywać wpływy – czy to jeśli chodzi o zawartość, czy nadzór. Dlatego system medialny coraz bardziej zmierza do południowoeuropejskiego modelu spolaryzowanego pluralizmu, gdzie dziennikarstwo ztraca funkcję reprezentowania interesu publicznego na rzecz partykularnego (Hallin, Mancini 2007: 303–304).

Problem koncentracji własności mediów i oligarchizacji nie dotyczy jedynie A. Babiša. Do 2008 r. w Czechach dominował kapitał zagraniczny – w prasie głównie niemiecki i szwajcarski (ok. 80%) – Rheinische Post, Verlagsgruppe Passau, Axel

3 W ustawie zakładano, że od 2010 r. ma być możliwa koncentracja krzyżowa – ten sam podmiot mógł być właścicielem zarówno czasopism, jak i stacji telewizyjnych, co formalnie miało służyć cyfrowemu Zintegrowanemu Systemowi Środków Przekazu (SIC) i dotyczyło prywatyzacji telewizji RAI. SIC miał obejmować wszystkie dochody mediów takie jak abonament, reklamy, inwestycje sprzedaż telewizyjną itp. Żaden z podmiotów nie mógłby uzyskać więcej niż 20% ze wszystkich tych źródeł. Oznaczało to, że koncern Berlusconi Mediaset mógł dokonać znacznej ekspansji, nie zważając na już istniejące dotychczas regulacje.

4 Zob. (Opinia rzecznika generalnego Poiares... 2007).

5 Należy wspomnieć, że po 1989 r. niektóre partie polityczne próbowały uruchomić własne dzienniki, jednak szybko kończyło się to porażką ze względu na słabe wyniki finansowe.

Springer; na rynku telewizyjnym – amerykański i szwedzki CME i MTG. Po kryzysie w 2008 r. firmy te zaczęły wycofywać się z rynku czeskiego, wyprzedając aktywa milionerom m.in. takim jak Daniel Křetínský, Zdeněk Bakala, Marek Dospiva czy Andrej Babiš. Czescy biznesmeni, którzy wykupili największe firmy w branży medialnej, mają w sumie ponad 60% udziału w rynku dzienników.

Daniel Křetínský, właściciel m.in. EPH [cz. *Energetický a průmyslový holding*, Holding Energetyczno-Przemysłowy], od 2014 r. posiada największe tabloidy *Blesk* i *Aha!*, tygodnik społeczno-polityczny *Reflex*, dziennik *Sport* i kilka innych skupionych w domu mediowym Czech News Center a.s.⁶

Finansista i inwestor Zdeněk Bakala, były właściciel m.in. kopalń węgla, w 2006 r. kupił tygodnik polityczno-ekonomiczny *Respekt* (wydawnictwo Respekt Publishing). W 2008 r. od wydawnictwa Verlagsgruppe Handelsblatt zakupił wydawnictwo *Economia* a.s., które w Czechach i na Słowacji posiada m.in. największy dziennik ekonomiczny *Hospodarske Noviny* oraz 18 magazynów, w tym tygodnik *Ekonom*.

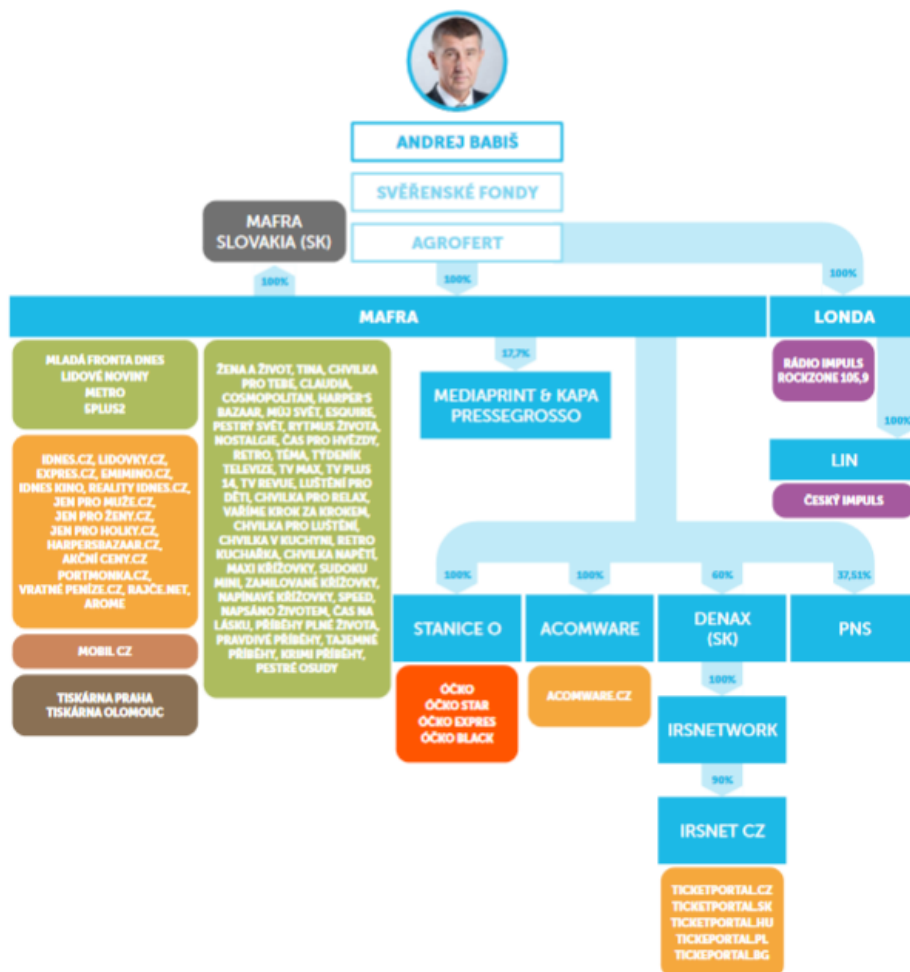
Marek Dospiva, współtwórca i właściciel grupy inwestycyjnej Penta, kupił w 2015 r. wydawnictwo Vltava Labe Média (VLP), do którego należy ponad 70 lokalnych tytułów. VLP ma monopol na prasę regionalną i jest wydawcą ogólnokrajowego dziennika *Deník* powstałego na bazie wielu gazet regionalnych.

W czerwcu 2013 r. Andrej Babiš kupił od Rheinisch-Bergische Druckerei und Verlagsgesellschaft GmbH całą grupę Mafra. Stał się właścicielem nie tylko gazet, ale i innych mediów, zarówno nowych, jak i tradycyjnych. Są to m.in. największy bezpłatny tygodnik regionalny *5plus2*, najpopularniejsza niepubliczna rozgłośnia w Czechach – radio *Impuls*, telewizja (np. *TV ÓČKO*) oraz liczne portale internetowe m.in. *iDnes.cz*, *lidovky.cz* (oraz ich internetowe wersje *Lidové noviny* i *MF DNES*) czy przedsięwzięcia związane z e-handlem i telefonią komórkową. Koncern Mafra zajmuje trzecie miejsce na rynku dzienników w Republice Czeskiej – ma w sumie ponad 2 400 000 czytelników dziennie (e-wydania i papierowe). Konkuruje z zajmującym pierwsze miejsce pod względem czytelnictwa (ponad 3 300 000 odbiorców) Czech News Media Center a.s. – wydawcą m.in. tabloidu *Blesk* oraz Vltava Labe Media (ponad 2 600 000 czytelników) – zajmującym się m.in. wydawaniem prasy regionalnej *Deník*. (Unie Vydavatelů: 2017)⁷. *Lidové noviny* i *MF DNES* to jedne z głównych i najbardziej poczytnych gazet codziennych w Czechach⁸. Średni nakład *Lidové noviny* to 40 tys. a *MF DNES* ponad 170 tys. egzemplarzy (Mercury-publicity 2018).

6 Biznesmen działa także poza Czechami, m.in. na Słowacji i na rynku francuskim – jednym z jego nabytków jest miesięcznik *Elle*.

7 Zob. (MEDIA PROJEKT 2018).

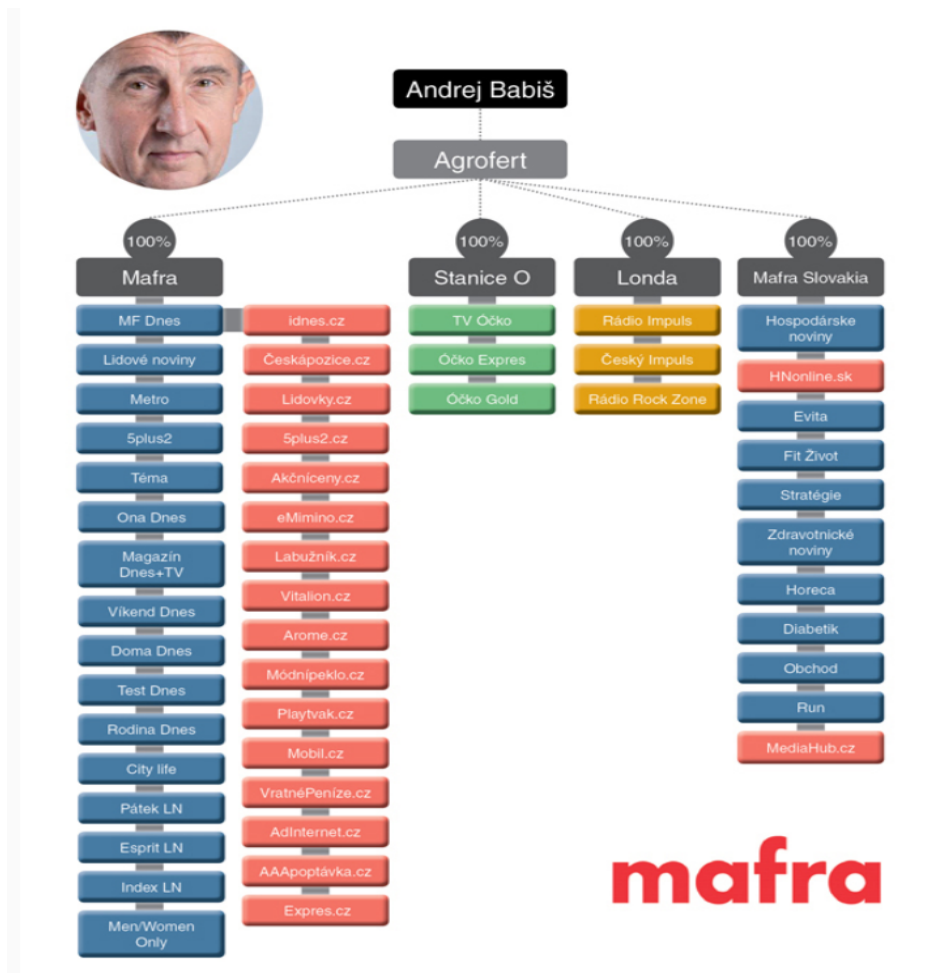
8 Więcej o czytelnikach *Mladá Fronta DNES* i *iDnes*: (MAFRA. 2018a; MAFRA. 2018b).

Tab. 1. Struktura koncernu Mafra w 2016 r. (w Czechach i na Słowacji).

Źródło: MediaGuru, *Infografika: Aktualizovaná mapa vlastníků médií*, 29.03.2016, <https://www.mediaguru.cz/2016/03/infografika-aktualizovana-mapa-vlastniku-medii/> [dostęp 15.10.2018].

9 Wyjątkiem jest Zdeněk Bakala, który zainwestował w trzeci pod względem popularności w Czechach portal informacyjny Aktualne.cz.

Tab. 2. Struktura koncernu Mafra w 2020 r. (w Czechach i na Słowacji).

Źródło: Media Guru, „Mapa właścicieli českých médií w roce 2020”. 2020. Dostęp 09.11.2020. <https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/10/mapa-vlastniku-ceskych-medii-v-roce-2020/>

W przeciwieństwie do kapitału zagranicznego, nowi właściciele nie działają jedynie w branży medialnej, ale i w innych sektorach takich jak finanse, bankowość, *public relations*, nieruchomości, służba zdrowia, przemysł chemiczny i wydobywczy, przetwórstwo spożywcze itp. Sprawia to, że nie czerpią zysków jedynie z działalności związanej z mediami, jednak zakup firm medialnych nie jest tylko jeszcze jednym przedsięwzięciem biznesowym. Jest to zabezpieczenie własnych interesów i zdobywanie wpływu na władzę polityczną.

Andrej Babiš i partia ANO 2011

Andrej Babiš jest absolwentem Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bratysławie. Swą karierę rozpoczął jeszcze w czechosłowackiej centrali handlu zagranicznego Petrimek, kontrolowanej przez władze komunistyczne. W tym czasie był tajnym współpracownikiem (pseudonim „Bureš”) czechosłowackiej służby bezpieczeństwa (StB). W 1994 r. założył firmę Agrofert zajmującą się handlem, działalnością rolniczą i produkcją żywności. Po przejściu kolejnych firm stworzył holding obejmujący ponad 250 podmiotów gospodarczych w 22 krajach, zatrudniających ponad 33 tys. pracowników, o obrocie ok. 6,2 biliona euro. Jest uznawany za drugiego najbogatszego człowieka Czech.

Miliarder założył własną partię ANO 2011 (zarejestrowaną w maju 2012 r.), którą finansuje ze środków własnych. Jej program to mieszanka populizmu, wątków antysystemowych, krytyki dotychczasowej władzy oraz podkreślenia, że Babiš nie jest politykiem. Ważnym elementem w retoryce przedwyborczej w 2016 r. było podkreślenie, że państwo można prowadzić jak firmę. Hasłem dominującym było: „Nejsme jako politici, makame” [Nie jesteśmy jak politycy, robimy]. Partia nie ma określonego programu czy ideologii. Istotnej jest tu populistyczne „zarządzanie treścią”, dostosowujące się do nastrojów społecznych. Babiš rzeczywiście zarządza partią jak firmą i tak samo traktuje rządzenie państwem, co można by nazwać modelem marketingowym. W zależności od zapotrzebowania na określone treści partia tworzy przekaz i ofertę polityczną. Na fali kryzysu politycznego i znacznej polaryzacji społeczeństwa, stworzono populistyczne hasła głoszące odnowę moralną Czechów. ANO zwraca się do „zwykłych ludzi”, propaguje moralne odnowienie polityki i przeciwstawia się klasie politycznej, łącznie z potępianiem establishmentu. Taka retoryka pogłębia podziały w czeskim społeczeństwie. Według badań CVVM (Centrum Badań Opinii Publicznej), A. Babiš cieszy się 40% zaufaniem i 53% nieufnością (Červenka 2018)¹⁰. W obu kategoriach daje mu to pierwsze miejsce wśród czeskich polityków. Od 2014 żaden inny czeski polityk nie cieszy się jednocześnie największym zaufaniem i nieufnością¹¹.

W 2013 r. głosząca antysystemowe hasła partia ANO 2011 zajęła w wyborach drugie miejsce (18,65% głosów) i stworzyła razem z ČSSD i KDU-ČSL rząd pod wodzą Bohuslava Sobotki (ČSSD). Babiš został wicepremierem i ministrem finansów. Działo się to mimo tego, że opozycja (głównie partie ODS i TOP 09) wskazywała, iż występuje znaczący konflikt interesów, bowiem to właśnie Ministerstwo Finansów kontroluje dotacje, z których korzysta holding Babiša Agrofert.

W 2017 r. w rządzie Sobotki wybuchł kryzys wywołany skandalami, w które był zamieszany minister finansów, co doprowadziło do odwołania go ze stanowiska. Zamieszanie to nie miało wpływu na popularność Babiša, który wraz

10 Należy jednak zauważyć, że po protestach z jesieni 2018 r. Czechów przeciw premierowi Babišowi, poziom nieufności do niego wzrasta.

11 Kampania wyborcza w 2017 r. w dużej mierze przebiegała na osi konfliktu za lub przeciw Babišowi, co niewątpliwie miało wpływ na decyzje wyborców.

ze swoim ugrupowaniem ponownie wystartował w wyborach parlamentarnych 20 i 21.10.2017 r. i wygrał je z wynikiem 29,64%, daleko pozostawiając swoich rywali. ODS, która zajęła drugie miejsce, otrzymała 11,32% głosów¹².

Rozwiązania prawne dotyczące mediów i ustawa *Lex Babiš*

Przepisy czeskie nie regulują szczegółowo kwestii związanych z własnością mediów. Stacje radiowe i TV są zobowiązane do publikowania danych o licencji, właścicielu, dostawcy usług, częstotliwościach nadawania, danych adresowych (Zákon o provozování rozhlasového... 2001). Wynika to z ustawy o radiofonii i telewizji, gdzie jedna osoba (fizyczna lub prawna) może posiadać nie więcej niż jedną ogólnokrajową koncesję radiową lub telewizyjną (analogową) oraz dwie koncesje na nadawanie cyfrowe. Nie ma zapisów dotyczących danych szczegółowych, takich jak nakład, struktura widowni, redakcji czy własności, konsolidacji prasy i mediów elektronicznych. Istnieje jedynie zapis regulujący funkcjonowanie mediów mówiący o tym, że żaden gracz na rynku nie może zajmować więcej niż 40% rynku (Zákon o ochraně hospodářské soutěže... 2001).

Choć politycy i nowi właściciele firm medialnych zapewniają o potrzebie zachowaniu pluralizmu w mediach, to w rzeczywistości jest on zagrożony i jego ochrona niewątpliwie wymaga lepszych uregulowań prawnych. Prawo dotyczące koncentracji mediów w Czechach nie jest restrykcyjne. Nie ma znaczących ograniczeń co do własności mediów, zwłaszcza na styku polityki i biznesu. Partie polityczne mogą mieć własne wydawnictwa, rozgłośnie radiowe czy telewizje a także mogą mieć udziały w związanych z tą branżą spółkach. Od początku Republiki Czeskiej panował co do tego *consensus*. Zmieniło się to po wejściu do czeskiego parlamentu partii ANO. Wzrost znaczenia tej partii, a zwłaszcza jej przywódcy na scenie politycznej oraz liczne związane z nim afery spowodowały duże spory toczone zarówno między opozycją i koalicją rządzącą, jak i w łonie samej koalicji, między premierem Sobotką a Babišem. Efektem konfliktów było uchwalenie przez parlament w lutym 2017 r. nowelizacji ustawy o konflikcie interesów (Zákon o střetu zájmů... 2006), odnoszącej się do własności mediów. Zawarto w niej zakaz posiadania udziałów w mediach członkom rządu, ministrom, posłom i senatorom. Miało to zapobiec konfliktowi między interesem osobistym a publicznym, co oznaczało, że członkowie czeskiego rządu nie mogą być właścicielami mediów i nie mogą posiadać więcej niż 25% udziałów w mediach oraz firmach z nimi powiązanych. Należące do nich przedsiębiorstwa również nie mogą uczestniczyć w przetargach publicznych, ubiegać się o dotacje państwowe czy zamówienia publiczne.

Omawiane wyżej przepisy nazwano *lex Babiš* (Groszkowski 2017). Nie sprzyjają one transparentności organizacji medialnych, ale nie ma woli politycznej do

12 Choć zwycięstwo było jednoznaczne przez ponad pół roku Babiš nie był w stanie sformować rządu. Udało mu się to dopiero w czerwcu 2018 r.

ich zmieniania. Wynika to z coraz większego przenikania się mediów i polityki. Politycy mają coraz większy udział we własności mediów i innych firmach komercyjnych, co powoduje coraz większe przenikanie się partykularnych interesów gospodarczych i polityki. Andrej Babiš doskonale wykorzystuje wszelkie narzędzia pozwalające mu na monopolizowanie najpierw rynku, potem mediów, a teraz polityki. Mimo wejścia do polityki – po stworzeniu partii ANO w 2011 i wejścia do rządu w roli ministra finansów w 2013 r., nie pozbył się udziałów w swoich przedsięwzięciach biznesowych. Budziło to liczne wątpliwości opinii publicznej, decydentów i protesty opozycji. Mówiono o tym, że nowy minister finansów przy pomocy metod administracyjnych będzie dążył do eliminowania konkurentów jego koncernu z rynku. Nie były to bezpodstawne obawy – w 2017 r. Agrofert, który od lat stara się zmonopolizować czeski rynek rolny i po części spożywczy, otrzymał ponad 2 miliardy koron dotacji (ok. 335 milionów zł) (Elčić, Mikulka 2018), co stanowiło trzy razy większą kwotę od odprowadzonego przez koncern podatku dochodowego.

Milioner stwierdził, że nowelizacja ustawy jest skierowana specjalnie przeciw niemu. I rzeczywiście – była stworzona po to, by ukrócić interesy koncernu Agrofert, ale przede wszystkim, by zmusić właściciela Mafry do oddania kontroli nad należącymi do niego wpływowymi gazetami i innymi mediami, jeśli będzie chciał zasiadać w rządzie po wyborach w 2017 roku¹³.

Oficjalne zarządzanie i swoje aktywa koncernu Mafra przekazał Babiš funduszom powierniczym¹⁴. Nieoficjalnie zachował w nich duże wpływy¹⁵, bowiem zarządzający funduszami to jego wieloletni współpracownicy i członkowie rodziny. Z Agofert wywodzi się m.in. Alexej Bílek – członek zarządu holdingu i Zbyněk Průša – szef Agofert, a członkami rad nadzorczych są żona Monika Babiš i jego prawnik, Václav Knotek (Blaha 2018). Potwierdza to Transparency International w raporcie z 22 czerwca 2018 r. (Transparency International Czech Republic 2018). Podaje, że Babiš stale ma większość udziałów w koncernie Agrofert. Po ustawie *lex Babiš*, która miała wymusić na biznesmenie pozbycie się udziałów w jego firmach, stało się inaczej, bo zaczęto obchodzić prawo poprzez wspomniane wyżej fundusze powiernicze, na których konta są przelewane zyski Agrofert¹⁶.

13 24 maja 2017 r. Babiš został odwołany ze stanowiska w wyniku czeskiej „wojny na górze” (zob. Groszkowski, 2017).

14 Zob. struktura własności czeskich mediów (MediaGuru 2016).

15 Funkcjonowanie Babiša na styku biznesu i polityki, m.in. w funduszach, dość dokładnie opisuje portal zajmujący się tzw. fact-checkingiem HlidaciPes.org, który prowadząc własne śledztwa dziennikarskie, zidentyfikował układy i zależności w jego firmach (zob. Hradilková Bártová 2017).

16 Przeciwno Babišowi toczy się sprawa karna o defraudację dotacji unijnych (około 1,9 mln euro) na farmę agroturystyczną Bocianie Gniazdo [cz. čápfí hnízdo] (zob. ČTK 2018), (zob. Maćkowiak 2017).

Wpływ A. Babiša na publikacje w dziennikach *MF DNES* i *Lidové noviny*

Jak wspomniano wcześniej, media skupione w koncernie Mafra są traktowane przez Babiša nie tylko jako biznes, ale przede wszystkim instrumentalnie: jako narzędzie do propagowania swoich działań i kreowania polityki. Rynek największych dzienników został przez Mafre zmonopolizowany i zmieniła się ich zawartość. Zwłaszcza w *MF DNES* i *Lidové noviny* zaczęto otwarcie promować partię ANO oraz jej właściciela jako politycznego lidera. Krytykuje się przeciwników politycznych, nie zachowując balansu w przedstawianiu racji zainteresowanych stron. Stało się to szczególnie widoczne przed i w czasie wyborów parlamentarnych w 2017 r., kiedy to interesy polityczne partii ANO i jej założyciela były reprezentowane stronnictwo, mimo oficjalnych deklaracji o bezstronności. Przykładem może być opisywanie w licznych tekstach nieprawidłowości w rządzie B. Sobotki, m.in. dotyczących minister sprawiedliwości Hany Váلكovej, co doprowadziło ją do dymisji; podejrzanym interesów ludzi z otoczenia premiera, czy wreszcie otwartych ataków na niego samego. Gazety z obserwatorów gry politycznej powoli przeistoczyły się w jej uczestników. Przykładem może być opisywanie dymisji rządu B. Sobotki. Na pierwszej stronie wydania z 03.05.2017 r. pojawił się tytuł „Upadek Sobotki” [cz. *Sobotkův pád*], a na drugiej wywiad z Babišem, który twierdził, że „Sobotka oszalał” [cz. *Premiér se zbláznil*]. W tym samym wydaniu zamieszczono plakat, na którym Babiš ma usta zaklejone szarą taśmą z pytaniem „Dlaczego ČSSD chce, abyśmy wyszli z rządu i zaproponowali dymisję? Czego się boją? Że tyle wiemy?” [cz. *Proč nás chce ČSSD dostat z vlády a navrhla demisi? Čeho se bojí? Že toho moc víme?*] (*MF DNES* 2017). W numerze zabrakło bezpośrednich wypowiedzi expremiera, zamiast tego komentowano i snuto polityczne scenariusze na przyszłość.

Powyższy przykład ilustruje, w jaki sposób funkcjonuje wśród dziennikarzy autocenzura. Nie odnieśli się oni do rzeczywistych przyczyn dymisji najpierw Babiša, potem całego rządu. Nie był to odosobniony przypadek, bowiem od czasu zmiany właściciela Mafry, przestali opisywać afery związane z Babišem, w zamian krytykując jego rywali politycznych i biznesowych. Innym przykładem jest sprawa „afery taśmowej”, o której wszystkie dzienniki pisały na pierwszych stronach. W tym samym czasie dzienniki *MF DNES* i *Lidové noviny* publikowały na pierwszej stronie teksty o aferach związanych ze śledztwem dotyczącym Miroslava Pelty powiązane go z konkurencyjną dla ANO partią ČSSD. Nie napisały o nagraniach, choć było to najważniejsze wydarzenie tych dni: między 1 a 8 maja 2017 r. w mediach społecznościowych za sprawą portalu Forum24 (*FORUM24* 2017a, 2017b, 2017c)¹⁷ opublikowano nagrania, które wskazywały na to, że A. Babiš (będący wtedy wicepremierem i ministrem finansów w rządzie B. Sobotki) ustalał z szefami i dziennikarzami *MF Dnes* i *iDnes.cz* (Marek Přebil) co i kiedy publikować¹⁸. Na pierwszym i drugim nagra-

¹⁷ Zob. zapis całej rozmowy (Julius, 2017).

¹⁸ Warto nadmienić, że nazwisko Marka Přebila jest tu kluczowe. Na kilka miesięcy przed aferą taśmową publikował on *MF Dnes* i *iDnes.cz* teksty atakujące rywali miliardera – partię ČSSD, TOP 09 czy Partię Piratów. W świetle afery stało się jasne, że teksty te nie były

niu ustalano, jak zdyskredytować przeciwników politycznych za pomocą ujawnionych dokumentów. Były to informacje o członkach rządu, szczególnie z partii ČSSD. W rozmowie z Františkem Nachtigallem, dyrektorem ds. rozwoju strategicznego Mafry (i głównego aktora w „aferze taśmowej”) rozważa, kiedy będzie odpowiedni czas, by z tymi informacjami dotrzeć do odbiorców jego mediów. Dotyczy to premiera B. Sobotki, ministra spraw wewnętrznych Milána Chovanca, wiceprzewodniczącego ČSSD Jiřego Zimola, ministra pracy i spraw socjalnych Michaeli Marksovej, ministra zdrowia Lubomíra Zaorálka, prezydenta Miloša Zemana. Dyrektor wraz ze swoim szefem dochodzą do wniosku, że najlepszym momentem na publikowanie dyskredytujących informacji będą wybory parlamentarne.

Trzecie nagranie dotyczyło spawy Beretty – policyjnych i prokuratorskich akt, z których wyciekły informacje dla Babiša. Były to tajne dokumenty dostarczone przez Roberta Šlachtę, byłego szefa departamentu policji zajmującego się przestępczością zorganizowaną.

Babiš zmieniał interpretację sytuacji. Co interesujące, w ogóle nie odnosił się do treści nagrań, ale do okoliczności ich powstania. Początkowo twierdził, że nikogo nie namawiał do publikacji informacji, potem, że była to prowokacja obecnych i dawnych tajnych służb (komunistyczna StB) lub przeciwników politycznych, wreszcie przyznał, że nagranie jest autentyczne (Lidovky.cz 2017).

Potwierdzeniem, że sytuacja zarejestrowana na nagraniach miała miejsce w rzeczywistości, jest oświadczenie dziennikarzy Mafry, w którym odcinają się od praktyk jej właściciela. Stwierdzili, że postępowanie redaktora *MF DNES* Marka Přebila jest niemoralne i nieprofesjonalne, zaś Andrej Babiš zawiódł, bo wielokrotnie deklarował, że mimo iż jest właścicielem, nie będzie próbował wpływać na treść artykułów w gazetach Mafry. Dziennikarze piszą, że miliarder kłamał. „Odmawiamy Andrejowi Babišowi możliwości potajemnego manipulowania lub manipulowania treścią naszych artykułów.” (Surmanová 2017). Na koniec wzywają właściciela, kierownictwo i redaktorów naczelnych koncernu, by zapobiegać powtórzeniu się podobnych sytuacji i by wykluczyć wpływ polityczny na pracę i treść gazet oraz serwisu informacyjnego.

Jakąkolwiek by przyjąć interpretację, nagrania wyraźnie wskazują na wykorzystywanie podległości dziennikarzy i zarządzających dziennikiem właścicielowi Mafry. I choć zaraz po kupnie koncernu przysięgał na zdrowie swoich dzieci (Fendrych 2017)¹⁹, że nie będzie ingerował w treści redakcyjne, niejednokrotnie przed aferą taśmową tę przysięgę łamał. Już dzień po zakupie koncernu (27.06.2013 r.) zadzwonił do *Lidovych Novin* i zbeształ dziennikarzy, że nie napisali o konferencji prasowej partii ANO. Na żądanie wyjaśnień, redaktor Jan Kálal tłumaczył, że

wynikiem samodzielnej inicjatywy dziennikarza, tylko wynikały z politycznej rozgrywki prowadzonej przez A. Babiša.

19 Tekst oryginalny: „Já můžu tady veřejně prohlásit na zdraví mojich čtyř dětí a dvou vnuček, že já v žádném případě nebudu nikdy zasahovat do práce redaktorů v Mafře” (Fendrych 2017).

konferencja ruchu pozaparlamentarnego nie zwróciła uwagi gazety, na co miliardier odparł: „Mam nadzieję, że chłopcy wiedzą, co robią. Prawdopodobnie nie wiedzą, z kim mają zaszczyt [do czynienia]” [cz. *Doufám, že kluci vědí, co dělají, jako. Asi nevědí, s kým mají tu čest*] (ECHO24 2017). Dziennikarz nagrał całą rozmowę, a potem gazeta opublikowała jej treść. Postępowanie biznesmena wzbudziło powszechne oburzenie, więc przeprosił dziennikarzy i czytelników, co uspokoiło nastroje. Jednak po tym wydarzeniu, w proteście, kilku dziennikarzy odeszło z redakcji. Uzasadnili to tym, że nie będą mogli uczciwie wykonywać obowiązków, skoro właścicielem jest polityk. Wielu założyło potem własne przedsięwzięcia medialne, m.in. Echo24²⁰.

Choć biznesmen za swoje zachowanie przeprosił, nie zaniechał prób wpływania na dziennikarzy. W styczniu 2014 r. osobiście nakazał Vladimirowi Ševeli zwolnić się z pracy w *MF Dnes* po tym, jak dziennikarz opublikował krytykę Agrofert i ANO. Ševela zajmował się ochroną środowiska i pisał o decyzji ANO w sprawie obsadzenia Ministerstwa Środowiska (w rządzie B. Sobotki) przez przedstawiciela przemysłu chemicznego Richarda Brabeca i jego powiązaniach z Agrofert – jednym z największych trucicieli środowiska.

Inny przypadek wpływu na treść publikacji ujawnił Jan Novotný, który w *MF Dnes* napisał tekst o partii ANO. W tym przypadku kilka razy dzwonił do niego Babiš, nie zgadzając się z treścią tekstu i na jego publikację. Wiedzieli o tym prowadzący gazetę redaktor naczelny Jaroslav Plesl (który już wcześniej konsultował się z Babišem na ten temat) i dyrektor František Nachtigall (FORUM24 2017d). Przykłady te nie są odosobnione i świadczą o instrumentalnym traktowaniu omawianych mediów przez ich właściciela w celu prowadzenia rozgrywek politycznych.

Coraz bardziej zagrożona niezależność mediów

Afera nagraniowa, wpływanie na treść tekstów czy wyrzucanie dziennikarzy z pracy są ilustracją tego, jak Babiš w cyniczny i instrumentalny sposób traktuje media, swoich partnerów oraz podwładnych. Nie waha się manipulować tym, co ma się znaleźć w jego dziennikach, by zdyskredytować rywali politycznych, i wykorzystuje do tego nielegalnie zdobyte tajne dokumenty policji. Nie waha się również przed próbami wywierania nacisku na dziennikarzy spoza Mafry. Będąc premierem, zaczął wywierać naciski za pomocą podległych sobie służb na dziennikarzy śledczych, opisujących afery związane z wyłudzeniem dotacji z UE (głównie na farmę Bocianie Gniazdo). Wiosną 2018 r. dziennikarze Sabina Slonková, Jaroslav Kmenta i Janek Kroupa byli ciągle wzywani na przesłuchania. Policja próbowała nakłonić ich do zdradzenia źródeł informacji i zastraszyć, by nie zajmowali się kolejnymi sprawami, w które zamieszany jest Babiš.

20 Byli to m.in. redaktor naczelny *Dalibor* Balšínek i jego zastępca Jan Dražan, Lenka Zlámalová, Daniel Kaiser, Martin Weiss, Ondřej Štindl, Kamila Klausová, fotoreporter Jan Zatorský i inni (zob. Echo24, SEZNAM 2015).

Jesteśmy przekonani, że te przesłuchania mają na celu m.in. zastraszenie czy zniechęcenie nas i naszych informatorów od dalszej pracy [...] Chodzi najprawdopodobniej o skoordynowane działania, których drugoplanowym celem jest kryminalizowanie dziennikarstwa śledczego (Palata 2018), (zob. ČTK 2018).

Opinię dziennikarzy potwierdza raport organizacji Reporters Without Borders (RSF) (Reporters Without Borders 2017). Oceniając sytuację przestrzegania wolności słowa i mediów wskazuje, że oligarchowie (ze wskazaniem głównie na A. Babiša) poprzez zakup mediów nie tylko wzmacniają swoją pozycję, ale i zawłaszczają wolności obywatelskie oraz ograniczają swobodę działania mediów²¹. Z tego powodu poziom koncentracji własności mediów RSF ocenia jako krytyczny. I choć początków tego procesu w przypadku obecnego premiera Czech należy szukać w 2013 r. (od czasu zakupu Mafry), to organizacja zaznacza, że koncentracja systematycznie rośnie od 2016 r. Raport wskazuje, że niezależność mediów jest coraz bardziej zagrożona, bo miliarder stał się właścicielem kilku najbardziej wpływowych gazet codziennych w Czechach.

Na podobne problemy wskazuje *Monitoring Media Pluralism in Europe 2018* (Brogi, Nenadic, Parcu, Azevedo Cunha 2018). Autorzy analizy zaznaczają, że w ostatnich czterech latach pluralizm mediów w Czechach jest coraz poważniej zagrożony. Wynika to z ingerencji właścicieli w publikacje, ograniczania autonomii dziennikarzy, nacisków politycznych, odwoływania ze stanowisk redaktorów naczelnych. Odnosi się to zarówno do mediów tradycyjnych, jak i nowych, jednak należy zaznaczyć, że na razie w głównej mierze dotyczy rynku dzienników i prywatnych rozgłośni radiowych. Rynek dzienników jest opanowany przez czterech właścicieli, radiowy przez trzech, i tam najbardziej jest widoczny proces oligarchizacji mediów. Nie dzieje się tak na razie na rynku największych stacji telewizyjnych. Mimo odchodzenia zagranicznego kapitału (sprzedaż aktywów w *TV Prima* przez szwedzkie MTG czeskim biznesmenom Vladimírovi Komárovi i Ivanovi Zachovi), nie zauważono zjawisk podobnych do przypadku Andreja Babiša. W drugiej niepublicznej telewizji *TV Nova* dominuje kapitał zagraniczny, czyli holenderska CME, w *TV Barrandov* część należy do Jaromira Soukupa²² (51%) i China International Group Corporation Limited w ramach grupy CEFC (49%). Najbardziej popularna telewizja publiczna (*Česká televize*) i radio (*Český rozhlas*), które ciszą się największą popularnością (Mediamania 2018), zachowują względną niezależność²³ i mogą

21 Warto zaznaczyć, że w ostatnich latach Czechy zajmują coraz niższą pozycję pod względem przestrzegania swobody działalności mediów. Spadły z 21 pozycji w 2016 r. na 34 w 2018 r. i w 2020 r. na 40 (World Press Freedom Index 2020).

22 Postrzegany jest jako postać kontrowersyjna. Prowadzi kilka programów w TV Barrandov i jest krytykowany za ich niską jakość, stronniczość, zbyt bliskie związki z prezydentem Zemanem i partiami politycznymi SPD czy SPO. Jednak nie występuje w roli aktora politycznego i nie zakłada własnego ugrupowania. Andrej Babiš, Tomio Okamura (SPD) i Miloš Zeman deklarują, że TV Barrandov to ich ulubiony kanał telewizyjny (zob. Sklenský 2018).

23 Choć media publiczne w Czechach mają największe zaufanie, to i tak jest ono na najniższym poziomie w historii. Także i tu dochodzi do prób ograniczania pluralizmu i interwencji ze strony władzy politycznej (zob. Sykorova 2018; Tuček 2017).

być konkurencją dla oligarchów, bo mają znaczący wpływ na opinię publiczną. Z tego powodu A. Babiš próbuje rozszerzać wpływy w mediach poza swój koncern. Kandydaci do Rady Radia i Telewizji [cz. *Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, RRTV*], nadzorującej media publiczne, są nominowani przez stowarzyszenia i inne organizacje pozarządowe, jednak ich weryfikację przeprowadza parlament, co upolitycznia proces ich wyboru (choć z definicji miał być apolityczny). Partie od powstania tego organu starały się mieć wpływ na media publiczne, ale proces ten znacząco nasilił się, gdy do parlamentu weszła ANO, która stara się zdobyć tych wpływów jak najwięcej i przeforsować wybór do Rady ludzi związanych z partią. Poza tym milioner próbuje naciskać na *RRTV* i media publiczne, by nie prowadziły śledztw dziennikarskich i nie publikowały informacji o nim, co już parokrotnie się udało, jak np. w sprawie reportaży Janka Kroupy w Czeskim Radio²⁴.

Podsumowanie

Współczesne funkcjonowanie mediów nierozzerwalnie jest związane z tym, co dzieje się w świecie polityki. Przypadek Czech pokazuje, jak poprzez wzajemne powiązania te dwie sfery mogą wpływać na kształtowanie preferencji w wyborach, opinii czy decyzji politycznych. Przenikanie interesów biznesowych i politycznych, związanych z tym nieformalnych układów oraz zależności (klientyzm), a także wysoka instrumentalizacja mediów pozwalają twierdzić, że dziś proces oligarchizacji mediów czeskich jest bardzo zaawansowany. Łączy się to z coraz większą koncentracją własności organizacji medialnych i ingerencją właścicieli w publikowane treści, ale i zmianami w samym dziennikarstwie. Chodzi o pojawienie się u dziennikarzy autocenzury i realizowanie przez nich komercyjnych lub politycznych interesów właścicieli mediów, w których są zatrudniani. Opisując zjawisko oligarchizacji mediów trzeba też uwzględnić problemy, które łączą się z coraz trudniejszą sytuacją prasy drukowanej (malejące nakłady), wyzwaniem technologicznymi nowych mediów czy trudnościach związanych z wykonywaniem zawodu dziennikarza. Chodzi o pogoń za newsem, mniejszą dbałość o jakość treści – w tym coraz mniejszy stopień korzystania ze źródeł podstawowych na rzecz Internetu – brak obiektywizmu, zanik dziennikarstwa śledczego czy wreszcie problemy finansowe i pauperyzację zawodu. W tym miejscu pojawia się istotne pytanie: kogo takie media mają reprezentować, gdy odbiorcy nie są w stanie ocenić, czy mają do czynienia z rzetelnym dziennikarstwem. Gdy doda się do tego wspomnianą już instrumentalizację mediów, staje się jasne, że coraz rzadziej są one „psem łańcuchowym” patrzącym władzy na ręce i dbającym o jakość debaty publicznej. Zamiast tego, coraz bardziej otwarcie kreują rzeczywistość, próbują manipulować publicznością, co powoduje coraz mniejsze zaufanie odbiorców i jest poważnym zagrożeniem dla demokracji.

²⁴ Rada uznała, że reportaże z 28.11.2017 r. dotyczące nielegalnego zarządzania i dotacji na gospodarowanie gruntami przez Agrofert zostały zrobione nieobiektywnie (Hovorková 2018).

Przypadek Andreja Babiša pokazuje, że umiejętne zarządzanie mediami, wykorzystywanie ich zasobów oraz konsolidowanie władzy politycznej, gospodarczej i medialnej pozwalają na osiągnięcie zamierzonych celów, przede wszystkim politycznych. Nie zaszkodziły mu afera z nagraniami, kolejne skandale związane z unikaniem płacenia podatków, wyłudzeniem dotacji z UE. Wprawdzie przyczyniły się do pozbawienia go funkcji wicepremiera i ministra finansów, ale nie przeszkodziły w wygraniu wyborów parlamentarnych w 2017 r. i objęciu funkcji premiera Czech. Jest to efekt konsekwentnego budowania imperium biznesowego, które wspiera działalność polityczną, gdzie media służą do realizacji określonych interesów, poszerzania zakresu władzy, a także wspierania i kreowania wizerunku lidera partii oraz zwalczania rywali politycznych.

Nadzieją na zmiany i zatrzymanie procesu oligarchizacji jest zachowanie niezależności mediów i pluralizmu. By tak się stało, należy uregulować kilka kwestii. Przede wszystkim trzeba ustanowić prawo dotyczące funkcjonowania nowych mediów i Internetu. Na razie nie ma takich zapisów, więc może to być poważnym zagrożeniem dla ich pluralizmu. Innym problemem jest to, jak oddzielić świat polityki i mediów, by przywrócić pomiędzy nimi równowagę. Należałoby zapewnić większą transparentność firm medialnych, szczególnie gdy chodzi o sprawy własnościowe (w odniesieniu do właścicieli i ich aktywów); uregulować kwestie różnych rodzajów koncentracji mediów (krzyżowych, poziomych, pionowych itp.); egzekwować zasady konkurencji. Istotne też jest zajęcie się sprawą *fake newsów* i dezinformacji, które coraz bardziej dominują w czeskim dyskursie publicznym i stają się realnym problemem. Istotny jest również rozwój mediów trzeciego sektora związanych z organizacjami pozarządowymi, które do niedawna nie były zbyt rozwinięte i nie miały dużego znaczenia²⁵. Należałoby też wzmocnić instytucje zawodowe związane z mediami (głównie organizacje dziennikarskie, organizacje społeczne i badawcze) oraz zapewnić lepszą ochronę niezależności dziennikarzy. Niestety, w obecnej sytuacji społeczno-politycznej Czech może to być niezwykle trudne.

Bibliografia:

- Opinia rzecznika generalnego Poiares Maduro przedstawiona w dniu 12 września 2007 r., Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym: Consiglio di Stato – Włochy. Swoboda świadczenia usług – Łączność elektroniczna – Telewizyjna działalność nadawcza – Nowe wspólne ramy regulacyjne – Przydzielanie częstotliwości radiowych. Sprawa C-380/05. ECLI identifier: ECLI:EU:C:2007:505. Dostęp 02.10.2018. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A62005CC0380>
- Zákon o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže). Zákon č. 143/2001 Sb. 2001. Dostęp 09.10.2018. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-143>
- Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, Zákon č. 231/2001 Sb. 2001. Dostęp 29.09.2018. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-231>

25 Więcej na ten temat: Giereło-Klimaszewska 2019.

- Zákon o střetu zájmů, zákon č. 159/2006 Sb. 2006. Dostup 30.09.2017. <https://www.zakony-prolidi.cz/cs/2006-159>
- World Press Freedom Index. 2016. Dostup 09.10.2018. <https://rsf.org/en/ranking/2016>
- Bártová Eliška Hradilková. 2017. *Strážci Babišova impéria: Co jsou zač čtyři nejvěrnější a jaké mají vazby*, 19.09.2017. Dostup 30.09.2017. <https://hlidacipes.org/strazci-babisova-impéria-jsou-zac-ctyri-nejvernejsi-jake-maji-vazby/>
- Blaha Michal. 2018. *Je Agrofert opravdu „bývalá firma“ Andreje Babiše?*. Dostup 30.09.2018. <https://hlidacipes.org/agrofert-opravdu-byvala-firma-andreje-babise/>
- Brogli Elda, Nenadic Iva, Parcu Pier Luigi, Viola de Azevedo Cunha Mario. 2017. *Monitoring Media Pluralism in Europe: Application of the Media Pluralism Monitor 2017 in the European Union*. FYROM, Serbia & Turkey 2018 Policy Report. Dostup 09.11.2018. http://cmpf.eu.eu/wp-content/uploads/2018/11/CMPPF_MPM2017_FINAL_REPORT_a.pdf
- Červenka Jan. 2018. *Důvěra vrcholným politikům – září 2018*, 18.10.2018. Dostup 09.11.2018. https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4729/f9/pi181018.pdf
- ČTK. 2018. Slonková, Kroupa, Kmenta. *Trojice novinářů tvrdí, že je policie zastrašuje kvůli Babišovi*. 05.04.2018. Dostup 09.10.2018. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/sabina-slonkova-janek-kroupa-jaroslav-kmenta-novinari-gibs-andrej-babis_1804051312_dp
- Dobek-Ostrowska Bogusława. 2010. Paralelizm polityczny jako wyznacznik polskiego modelu systemu medialnego. W „*Stare*” i „*nowe*” media w kontekście kampanii politycznych i sprawowania władzy; *Media i Polityka*, t. 2, Marta du Vall, Agnieszka Walecka-Rynduch (red.). Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Dostup 27.10.2018. https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/4907/Stare_i_nowe_media_w_kontekście_kampanii_politycznych_2010pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Dobek-Ostrowska Bogusława. 2011. *Polski system medialny na rozdrożu. Media w polityce, polityka w mediach*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- ECHO24, SEZNAM. 2018. *51 novinářů, kteří opustili za Babiše MF DNES a LN*, 30.04.2015. Dostup 20.10.2018. <https://echo24.cz/a/wGuWL/51-novinaru-keri-opustili-za-babise-mf-dnes-a-ln>
- ECHO24. 2017. *Asi nevědí, s kým mají tu čest, volal Babiš do Lidových novin*, 30.09.2017. Dostup 09.10.2018. <https://echo24.cz/a/ibb4P/asi-nevedi-s-kym-maji-tu-cest-volal-babis-dolidovych-novin>
- Elčić Sandro, Mikulka Milan. 2018. *Agrofert loni získal na dotacích nejvíce v historii, přes dvě miliardy. Na dani z příjmů přitom zaplatil jen 740 milionů*, 26.07.2018. Dostup 20.10.2018. <https://archiv.ihned.cz/c1-66202310-agrofertu-pritekly-rekordni-dotace-firma-z-nich-loni-ziskala-vice-penez-nez-zaplatila-na-danich>
- Fendrych Martin. 2017. *Babiš „na zdraví vlastních dětí“ tvrdil, že nezasahuje do svých novin. Lhal a lhal*, 09.05.2017. Dostup 20.10.2018. <https://nazory.aktualne.cz/komentare/babis-na-zdravi-vlastnich-deti-tvrdil-ze-nezasahuje/r~0020139e349311e7b5e5002590604f2e/?redirected=1542638144>
- FORUM24 2017a FORUM 24. *Připomeňme si průlomovou Šumanovu nahrávku Andreje Babiše: Kráva Marksová, Zaorálka pošlu do p*dele*, 01.05.2017. Dostup 09.10.2018. <http://forum24.cz/nahravka-krava-marksova-zaoralka-poslu-do-pdele-tak-mluvi-andrej-babis/>
- FORUM24 2017b. NAHRÁVKA č. 2: *Babiš domlouvá s redaktorem MF Dnes články proti Chovancovi*, 03.05.2017. Dostup 09.10.2018. <http://forum24.cz/nahravka-c-2-babis-domlouvá-s-redaktorem-mf-dnes-clanky-proti-chovancovi/>

- FORUM24 2017c. NAHRÁVKA č. 3: *Babiš dostal od novináře živý policejní spis. ČSSD chtěl očernit před sjezdem*, 08.05.2017. Dostup 09.10.2018. <http://forum24.cz/nahravka-c-3-babis-dostal-od-novinare-zivy-policejni-spis-vcetne-vyslechu/>
- FORUM24. 2017. *Přibil z Babišovy nahrávky: Několikrát ze lži usvědčený chráněncem bossů MFD*, 08.05.2017. Dostup 20.10.2018. <http://forum24.cz/pribil-z-babisovy-nahravky-nekolikrat-ze-lzi-usvedceny-chranenec-bossu-mfd/>
- Giereło-Klimaszewska Katarzyna. 2019. *Political fact checking and fake news in the Czech Republic on the example of demagog.cz and manipulatori.cz. Mediatization Studies Journal*. Lublin: Wydawnictwo UMCS. <https://journals.umcs.pl/ms/article/view/8364>
- Groszkowski Jakub. 2018. *Czechy: předwyborcza „wojna na górze”*. Dostup 29.09.2018. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2017-05-10/czechy-predwyborcza-wojna-na-gorze>
- Hallin Daniel C., Mancini Paolo. 2007. *Systemy medialne. Trzy modele mediów i polityki w ujęciu porównawczym*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hovorková Johana. 2018. *Velká mediální rada ostudně couvla před Babišem kvůli Kroupovým reportážím*, 01.09.2018. Dostup 09.11.2018. <http://forum24.cz/rada-pro-rozhlasove-a-televizni-vysilani-ostudne-couvla-pred-babisem-kvuli-kroupovym-reportazim/>
- jj, ČTK. 2018. *Přestávají Češi věřit Babišovi? Podle většiny se premiér snaží, aby jeho blízcí nevyprávěli*, 14.11.2018. Dostup 14.11.2018. <https://www.info.cz/cesko/prestavaji-cesi-verit-babisovi-podle-vetsiny-se-premier-snazi-aby-jeho-blizci-nevypovidali-37927.html>
- Mačkowiak Tomasz. 2017. *Andrej Babiš. Premier wbrew wszystkim*, 15.12.2017. Dostup 14.11.2018. <https://www.rp.pl/Plus-Minus/312159981-Andrej-Babis-Premier-wbrew-wszystkiemu.html>
- MAFRA. 2018a. *Čtenáři deníku MF Dnes*. Dostup 05.10.2018. https://1gr.cz/data/soubory/Mafra_all/A171113_TVE_002_MFD1723.PDF
- MAFRA. 2018b. *Čtenáři iDnes.cz*. Dostup 05.10.2018. https://1gr.cz/data/soubory/Mafra_all/A171228_TVE_007_IDNES.PDF
- Media Guru. 2016. *Infografika: Aktualizovaná mapa vlastníků médií*, 29.03.2016. Dostup 15.10.2018. <https://www.mediaguru.cz/2016/03/infografika-aktualizovana-mapa-vlastniku-medii/>
- Media Guru. 2020. *Mapa vlastníků českých médií v roce 2020*. Dostup 09.11.2020. <https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/10/mapa-vlastniku-ceskych-medii-v-roce-2020/>
- Mediamania. 2018. *Denní sledovanost – 28.11.2018*. Dostup 29.11.2018. https://mediamania.tyden.cz/rubriky/statistiky/denni-sledovanost-28-11-2018_504903.html
- Mercury-publicity. 2018. *International Media Representative – Czech republic*. Dostup 23.10.2018 <https://www.mercury-publicity.com/czech-republic>
- MF DNES. 2017. *Sobotkův pád*, 03.05.2017. Dostup 20.10.2018. <https://www.mfdnes.cz/nahled.aspx?d=3.5.2017&n=MFD&e=JIHLAVA&id=5761989>
- Michels Robert. 2005. *Political Parties. A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. New Brunswick and London: Transaction Publishing.
- mpr, Lidovky.cz, ČTK. 2017. *Další nahrávka. Načasoval bych to před socanský sněm, říká Babiš novináři o kauze Beretta*, 08.05.2017. Dostup 18.10.2018. https://www.lidovky.cz/domov/dalsi-nahravka-nacasoval-bych-to-pred-socansky-snem-rika-babis-novinari.A170508_130853_ln_domov_ELE
- Palata Luboš. 2018. *Czy czeska policja przeszkadza dziennikarzom sledczym w pisaniu o interesach premiera Babisza?*, 08.04.2018. Dostup 09.10.2018. <http://wyborcza>.

- pl/7,75399,23241632,czy-czeska-policja-przeszkadza-dziennikarzom-sledczym-w-pisanu.html
- Palata Luboš. 2018. *Jak Czesi přejeřeli svoje media. A teraz kupili Radio ZET*. Dostęę 27.10.2018. <http://wyborcza.pl/7,156282,23465297,nowy-wlasciciel-radia-zet-ma-w-czechach-opinie-poczciwego-oligarchy.html>
- Reporters Without Borders. 2017. *Journalists welcomed with AK-47*. Dostęę 09.10.2018. <https://rsf.org/en/czech-republic>
- Sklenský Martin. 2018. *Komu patří česká média? Zahraniční vlastníci se stahují, esa drží češřtí miliardáři*, 10.08.2018. Dostęę 29.11.2018. <https://www.peak.cz/patri-ceska-media-zahranicni-vlastnici-se-stahuji-esa-drzi-cesti-miliardari/>
- Šuman Julius. 2017. *Andrej Babiš – média neovlivňuju*. Dostęę 09.10.2018. <https://www.youtube.com/watch?v=rAKJRzac2T0&feature=youtu.be>
- Surmanová Kateřina. 2017. *Babiš selhal, když lhal o neovlivňování obsahu. Redaktoři apelují na vedení Mafry*, 04.05.2017. Dostęę 20.10.2018. https://www.lidovky.cz/domov/babis-selhal-kdyz-lhal-o-neovlivnovani-obsahu-redaktori-apeluji-na-vedeni-Mafry.A170504_155522_in_domov_gib
- Sykorova Lucie. 2018. *Public insulting of journalists by Czech leaders*. Dostęę 29.11.2018. <http://njc.dk/wp-content/uploads/2018/02/Public-insulting-of-journalists-by-Czech-leaders-.pdf>
- Transparency International Czech Republic (TIC). 2018. *Andrej Babiš is our controlling person (beneficial owner), says Agrofert*. Dostęę 09.10.2018. https://www.transparency.org/news/pressrelease/andrej_babish_is_our_controlling_person_czech_republic
- Tuček Milan. 2017. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života – říjen 2017*, 27.11.2017. Dostęę 20.06.2018. https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4460/f9/po171127.pdf
- Unie vydavatelů, ASMEA, SKMO, *Media projekt, 1. a 2. čtvrtletí 2018*. Dostęę 05.10.2018. http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/docs/MP_2018_1_2Q_prezentace.pdf
- Unie vydavatelů, ASMEA, SKMO. 2017. *Media projekt, 1.1.2017-17.12.2017*. Dostęę 05.10.2018. http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/docs/MP_2017_rocni_zprava.pdf

Oligarchization of the Czech Media in the Czech Republic as Illustrated by the Example Andrej Babiš' Mafra Company

Abstract

The contemporary functioning of the media is inextricably linked with what is happening in the world of politics. The case of the Mafra corporation and the behaviour of its owner Andrej Babiš shows how through the interrelations of these two spheres the media can influence the shaping of political decisions, opinions or preferences in the elections. The penetration of business and political interests, related informal layouts and dependencies as well as high media instrumentation allow us to claim that today the process of oligarchisation of the Czech media is highly advanced. This is connected with the increasing concentration of ownership of media companies and intervention of the owners into the published content, but also with changes in journalism itself. The media cease to be a "watch dog" controlling the authorities and caring about the quality of public debate. Instead, they are creating reality, more and more openly, attempting to manipulate the public, which results in less and less trust on their part and poses a serious threat to democracy.

Key words: oligarchization, instrumentalization, Babiš, Mafra, Czech Republic, *MF DNES*, *Lidové noviny*